

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

У статті визначено поняття та особливості адміністративних прав регіональної прокуратури як передбачену законодавством можливість прокурорів регіональної прокуратури користуватися певними правилами поведінки з метою виконання функцій та завдань регіональної прокуратури та задоволення публічних інтересів суспільства загалом, чітко дотримуючись принципу законності.

Ключові слова: адміністративні права, завдання, законність, прокурор, публічні інтереси, регіональна прокуратура.

В статье определено понятие и особенности административных прав региональной прокуратуры как предусмотренную законодательством возможность прокуроров региональной прокуратуры пользоваться определенными правилами поведения в целях выполнения функций и задач региональной прокуратуры и удовлетворения публичных интересов общества в целом, четко следуя принципу законности.

Ключевые слова: административные права, задачи, законность, прокурор, публичные интересы, региональная прокуратура.

The article stipulates that the administrative rights of the regional prosecutor's is the ability of prosecutors' regional prosecutor's use certain rules of conduct, in order to perform the functions and tasks of the regional prosecutor's office, following the principle of legality.

Key words: administrative rights, prosecutor, public interest, regional prosecutor's, tasks.

Актуальність теми. Вітчизняний державний апарат є молодим і недосконалим, хоча на рівні із недоліками проростають і позитивні паростки у сфері публічного управління. Одним із таких є оновлена Прокуратура України, яка прагне забезпечити рівні можливості захисту прав громадян, використовуючи різні шляхи подолання соціальних конфліктів. Діяльність прокурорів завжди перебувала під контролем з боку як вищих прокуратур, так і громадськості. Проте система органів прокуратури, як і їх провідні обов'язки та права, зазнали і продовжують зазнавати позитивних змін.

Як відомо, права прокуратури встановлюються багатьма галузями права, основоположне місце у цій системі належить нормам конституційного права, які уточнюються, розвиваються іншими галузями права, насамперед, кримінальним процесом. Однак у цьому переліку серед забезпечувальних норм діяльності прокуратури провідне місце належить нормам адміністративного права.

На жаль, слід констатувати, що регіональна прокуратура ще не виробила на практиці оптимальний адміністративно-правовий механізм своєї діяльності, який би в повному обсязі задовільнив український народ, зокрема адміністративні права прокуратури є не досконалими. Тому й потребують удосконалення адміністративно-правового статусу регіональної прокуратури загалом та адміністративні права регіональної прокуратури зокрема.

Огляд останніх досліджень. До проблематики визначення основних адміністративних прав регіональної прокуратури зверталися вчені-юристи, зокрема Л. Давиденко, О. Зайчук, М. Івчук, В. Логоша, У. Ляхович, Т. Мацелик, Ю. Ударцов та інші. Водночас ця проблематика розглядалася лише в загальних аспектах, а тому потребує більш ґрунтовного та повного дослідження.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії держави та права, праць вчених-адміністративістів, норм вітчизняного законодавства визначити та удосконалити провідні адміністративні права регіональної прокуратури в Україні.

Виклад основних положень. Адміністративні права регіональної прокуратури є провідним елементом її забезпечувального правового статусу, оскільки саме норми адміністративного права більшою мірою розкривають місце регіональної прокуратури в системі органів державної влади. Для розкриття та характеристики основних адміністративних прав регіональної прокуратури необхідно визначити такі поняття, як «права», «суб'єктивне право», «суб'єктивні права державних службовців».

Тлумачний словник української мови трактує поняття «право» як систему встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, зумовлену певними обставинами підставу, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь [1, с. 506].

У сучасній юридичній літературі слово «право» вживається у двох основних значеннях – об'єктивному та суб'єктивному. Вказане дає можливість розглянути правову дійсність у двох аспектах: як систему встановлених чи санкціонованих державою норм і як можливості та повноваження, що належать суб'єктам на основі й у межах цих норм. Теорія держави і права наголошує, що суб'єктивне право – це передбачена нормами права міра можливої поведінки учасника правовідносин. Інакше кажучи, це міра поведінки, яка належить уповноваженій особі для задоволення її інтересів та потреб і яка забезпечується відповідними юридичними обов'язками інших (зобов'язаних) осіб [3]. Суб'єктивне право визначають також як гарантовану правом і законом міру можливої або дозволеної поведінки особи, яка належить суб'єкту, незважаючи на те, перебуває він у правових відносинах з іншими суб'єктами чи ні [9, с. 206].

Вчений Т. Мацелик визначає, що ознаками суб'єктивного права є наявність влади (наприклад, вимагати належної поведінки від інших осіб – С.Ц.), інтерес та воля. Також науковець виділяє суб'єктивне публічне право, яке є різновидом суб'єктивного права, тому йому притаманні всі ознаки останнього. Особливості суб'єктивного публічного права, на його думку, полягають: по-перше, у залежності від публічного інтересу, по-друге, у процедурі набуття та втрати права, по-третє, у юридичних гарантіях їх реалізації та захисту [7, с. 71].

Права державних службовців визначені нормами адміністративного права є підвидом їх суб'єктивних прав і дозволяють останнім бути учасником державно-службових відносин. Розвиваючи цю думку, вчені-юристи зазначають, що засновані на нормах адміністративного права суб'єктивні права державних службовців являють собою утворену і гарантовану державою через норми об'єктивного права особливу юридичну можливість діяти, яка дозволяє їм як носіям цієї можливості поводитися певним чином, вимагати відповідної поведінки від інших осіб, користуватися певним соціальним благом, звертатися в разі потреби до уповноважених суб'єктів за захистом чи з метою задоволення особистих інтересів і потреб, що не суперечать суспільним та державним інтересам [5, с. 45; 10, с. 945].

Отже, врахувавши позиції вчених-юристів, вважаємо, що адміністративні права регіональної прокуратури – це передбачена законодавством можливість прокурорів регіональної прокуратури користуватися певними правилами поведінки з метою виконання функцій та завдань регіональної прокуратури та задоволення публічних інтересів суспільства загалом, чітко дотримуючись принципу законності.

Як визначає Ю. В. Ударцов, державні службовці органів прокуратури мають поряд з правами людини, громадянина, державного службовця України і специфічні права, передбачені посадою, необхідні їм для безпосереднього виконання своїх функціональних обов'язків. І навпаки, державні службовці України або пересічний громадянин не має тих прав, які мають державні службовці органів прокуратури. Враховуючи функціональну спрямованість змісту прав державних службовців органів прокуратури, вчений вважає доцільним поділити їх на загальногромадянські; загальнослужбові; посадові [10, с. 946].

Н. Матузов наголошує, що правова природа службових прав визначає їх зміст, який становить таку єдність: вид і міра можливої поведінки самого носія державної влади, можливість вимагати відповідної поведінки (виконання певних дій чи, навпаки, утримання від дій – С.Ц.) від інших зобов'язаних осіб, можливість звернутися у разі потреби за сприянням до відповідного державного органу, а також можливість користуватися певними соціальними благами [6, с. 115, 150].

Враховувавши вищевказані позиції, адміністративні права регіональної прокуратури слід поділити таким чином:

1) загальні адміністративні права, до яких слід віднести публічні адміністративні права прокурорів як державних службовців;

2) спеціальні посадові адміністративні права, які включають права посадових осіб регіональної прокуратури, визначені спеціальним законом про прокуратуру, та поділяються на загальні посадові права прокурорів та права, які виникають під час виконання ними своїх повноважень;

3) додаткові адміністративні права керівників регіональної прокуратури.

У межах нашого дослідження найперше необхідно дослідити особливості спеціальних посадових адміністративних прав. Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII «Про прокуратуру» визначено, що прокурор має право брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури у порядку, встановленому законом. Прокурори мають право бути членами професійних спілок, утворювати громадські організації та брати в них участь з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня [8].

Отже, до загальних адміністративно-посадових прав прокурорів регіональної прокуратури слід віднести: право регіональної прокуратури автономно вирішувати обсяг організаційних питань з певних аспектів її діяльності (право демократичного самоврядування); право регіональної прокуратури на добровільне створення чи вступ до неприбуткових громадських об'єднань для захисту своїх групових прав, свобод та законних інтересів (право публічного громадського захисту).

Спеціальні посадові адміністративні права, які виникають під час виконання прокуратурами регіональних прокуратур своїх повноважень. Так, згідно зі ст.11 Закону України «Про прокуратуру» № 1404-VIII від 02.06.2016 визначено повноваження керівника регіональної прокуратури, який: представляє регіональну прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями; організовує діяльність регіональної прокуратури; призначає на посади та звільняє з посад прокурорів регіональних та місцевих прокуратур; затверджує акти з моменту вивільнення посади повідомляє Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів про наявність вакантної посади у регіональній прокуратурі; забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів; призначає на адміністративні посади та звільняє з адміністративних посад прокурорів; приймає рішення про застосування до прокурора регіональної та місцевої прокуратури дисциплінарного стягнення або щодо неможливості подальшого перебування його на посаді прокурора; контролює ведення та аналіз статистичних даних, організовує вивчення та узагальнення практики застосування законодавства та інформаційно-аналітичне забезпечення прокурорів [8].

Керівник регіональної прокуратури має право видавати письмові накази адміністративного характеру, що є обов'язковими для виконання першим заступником, заступниками, керівниками та заступниками керівників підрозділів, прокурорами відповідної регіональної прокуратури та керівниками місцевих прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної регіональної прокуратури [8].

Отже, спеціальні адміністративні обов'язки права регіональної прокуратури в діючому Законі України «Про прокуратуру» розкрито через компетенцію його керівника.

Деякі адміністративні права регіональної прокуратури виникають під час представництва регіональними прокурорами інтересів громадянина або держави в суді. Зокрема, вони мають право: 1) у порядку, визначеному законом, вимагати за письмовим запитом та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; 2) отримувати від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування усні або письмові пояснення [8].

Отже, прокурор регіональної прокуратури під час представництва інтересів громадянина або держави в суді має сукупність спеціальних прав, які за своєю юридичною природою є забезпечувально-адміністративними і полягають в отриманні в законному порядку певної інформації (матеріалів, документів, пояснень, тощо) з метою виявлення чи підтвердження певних юридичних фактів.

До того ж законодавством визначено, що під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження: 1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням); 2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження; 3) ініціювати перегляд судових рішень, зокрема у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи; 4) брати участь у розгляді справи; 5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом; 6) брати участь у виконавчому провадженні під час вико-

нання рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді; 7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження [8].

Отже, прокурор регіональної прокуратури під час представництва інтересів громадянина або держави в суді має також конкретні процесуальні права, які визначають його місце у певних видах провадження та полягають у дозволений мірі поведінці прокурора, що дозволяє йому бути учасником провадження, а також реалізовувати функції регіональної прокуратури. Проте, на наш погляд, такі права носять не адміністративний а кримінально-процесуальний характер.

Особливі повноваження надані прокурорам під час здійснення нагляду за дотриманням законів у процесі виконання судових рішень щодо кримінальних справ, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [8]. Відповідно до них прокурор, здійснюючи нагляд, має право: 1) у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати місця перебування затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, у які доставлено осіб з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно із судовим рішенням або рішенням адміністративного органу; 2) опитувати осіб з метою отримання інформації про умови їх тримання в таких місцях, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру; 3) знайомитися з матеріалами, отримувати їх копії, перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ та в разі невідповідності законодавству вимагати від посадових чи службових осіб їх скасування та усунення порушень закону, до яких вони призвели, а також скасовувати незаконні акти індивідуальної дії; 4) вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності; 5) знайомитися з матеріалами виконавчого провадження щодо виконання судових рішень у кримінальних справах, робити з них виписки, знімати копії та в установленому законом порядку оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця; 6) вимагати від керівників органів вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, виконання покарань, застосування заходів примусового характеру та перевірок інших місць; 7) звертатися до суду з позовом (заявою) у визначених законом випадках [8].

Отже, прокурор регіональної прокуратури, здійснюючи вищевказаний нагляд, має право на перевірку умов установ місць обмеження волі, які передбачають право перевірки організаційно-розпорядчих документів установ; право на пояснення від керівників установ місць обмеження волі у разі вчинення незаконних дій щодо особи, волю якої обмежено; право ознайомлення з умовами обмеження волі особи, а також право на отримання інформації від осіб, воля яких обмежується; право ініціювання законних перевірок установ місць обмеження волі.

Висновки. Адміністративні права регіональної прокуратури є особливим невід'ємним адміністративно-правовим елементом адміністративно-правового статусу регіональної прокуратури; можливість прокурорів регіональної прокуратури користуватися певними правилами поведінки з метою виконання функцій та завдань регіональної прокуратури та задоволення публічних інтересів суспільства загалом, чітко дотримуючись принципу законності.

Список використаних джерел:

1. Білодід І. К. Словник української мови : в 11 т. / І.К. Білодід, А.А. Бурячок. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т.7. – 1976. – 724 с.
2. Давиденко Л.М. Функції прокуратури України згідно з новою Конституцією України / Л.М. Давиденко // Право України. – 1997. – № 6. – С. 43–46
3. Зайчук О.В. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. / О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
4. Логоша В.В. Правова природа представництва прокурором інтересів громадянина та держави в адміністративному суді / В.В. Логоша // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 525–530.
5. Ляхович У.І. Організаційно-правове забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу державного службовця: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. / У.І. Ляхович ; Національний аграрний ун-т. – К., 2008. – 182 с.

6. Матузов Н.И. Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права / Н.И. Матузов. – Саратов : Изд-во Саратов, 1972. – 237 с.
7. Мацелик Т.О. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен / Т.О. Мацелик // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2011. – № 3. – С. 67–71.
8. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII / Голос України. – 2014. – № 206.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. – Х. : Еспада, 2006. – 776 с.
10. Ударцов Ю.В. Права та обов'язки державних службовців органів прокуратури : адміністративно-правовий аспект / Ю.В. Ударцов // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 944–949.

УДК 342.9

ЧЕМОДУРОВА Н.О.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

У статті викладаються основні методологічні підходи до розуміння принципу незалежності суддів адміністративних судів. На основі дослідження етимологічного значення категорії «принцип», а також аналізу основних ознак принципу незалежності суддів, формулюється авторський підхід до визначення поняття «незалежність суддів адміністративних судів».

Ключові слова: адміністративне судочинство, імперативний характер принципу незалежності суддів адміністративних судів, нормативність принципу незалежності суддів адміністративних судів, об'єктивна обумовленість принципу незалежності суддів адміністративних судів, принцип.

В статье излагаются основные методологические подходы к пониманию принципа независимости судей административных судов. На основе исследования этимологического значения категории «принцип», а также анализа основных признаков принципа независимости судей, формулируется авторский подход к определению понятия «независимость судей административных судов».

Ключевые слова: административное судопроизводство, императивный характер принципа независимости судей административных судов, нормативность принципа независимости судей административных судов, объективная обусловленность принципа независимости судей административных судов, принцип.

The article outlines the basic methodological approaches to understanding the independence of administrative judges. Based on research etymological meaning category of “principle” and the analysis of the main features of the principle of judicial independence, the author formulated an approach to the definition of “independent administrative judges”.

Key words: administrative proceedings, mandatory principle of independence of administrative judges, normative principle of independence of administrative judges, objective conditionality principle of independence of administrative judges, principle.

Стан наукового дослідження проблеми. Питання незалежності суддів і судової гілки влади загалом завжди привертала увагу вчених і політичних діячів. Так, ретроспективний аналіз наукових джерел свідчить про активізацію досліджень у цій галузі ще в дореволюційній Росії, до складу якої тоді входила більша частина сучасних українських земель. Зокрема, організаційні

© ЧЕМОДУРОВА Н.О. – здобувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін (Інститут права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»)